

בה"י

קונטרס

שיחות קודש

דא"ה

שזכינו לשמוע

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בליל שישי בשיחת הכנה לשב"ק

פרשת ויצא תשע"ג

יו"ל ע"י

מכון המאור שבתורה

שע"י מוסדות טאלנא

עיה"ק ירושלים תובב"א

תוכן הדברים למאמר

”הפעם אודה את ה”

’ותהר עוד ותלד בן, ותאמר הפעם אודה את ה’ על כן קראה שמו יהודה

ותעמוד מלדת’ (כט, לה).

רש”י ‘הפעם אודה – שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי זהירות’.

יקשה מדוע לא הודתה לאה על השבטים שכבר העמידה ★ יקשה ע”ד רשב”י שעד שבאת לאה לא הודה אדם לה’, שמצינו שאדם הראשון, נח, ואליעזר הודו לה’ ★ יקשה מדוע לא קראתו ‘אודה’ כמו שאמרה ‘הפעם אודה’ ★ יקשה מהו ‘ותעמוד מלדת’, הרי באותה שנה ילדה גם את יששכר ★ יביא דברי מרן השפת אמת והבית הלוי שצריך להודות לה’ על הצרה עצמה, כי גם היא לטובה, ולא רק על הישועה ★ יבאר שלא הודתה על ג’ השבטים הראשונים, אך לא הודתה על הצרה, וכשיהודה נולד הודתה על הצרה ★ יבאר שרשב”י אמר שמעולם לא הודה אדם עד שבאת לאה – היינו מעולם לא הודה אדם על צרה ★ יבאר שאדה”ר נח ואליעזר הודו רק על הטובה ולא על הרעה ★ יברר את מסכת צרותיה של לאה כבר מילדותה שאמרו שתינשא לעשיו ★ יבאר כמה ייסורי נפש סבלה לאה שנכנסה לחופה כגנב באפילה, וכמה שנאוה וביישוה על כך ★ יביא דברי השפ”א שבשם ‘יהודה’ נכנסה אות ד’ בתוך שם ה’, להורות על ‘דכא’, שמודה גם על ענייני הרעה ★ יביא דברי הצרור המור ש’ותעמוד מלדת’ היינו שפסק ממנה מזל הלידה, וזה היה נסיון לראות אם תמשיך להודות על הצרה ★ יורה שכל אחד, בכל סבל, גדול או קטן, יזכור שהכל לטובתו, ושיוודה על הסבל עצמו ★ יביא דברי הדגל מחנה אפרים שדוד המלך ביקש ‘הראני ה’ חסדך’, שהטובה לא תהיה מוסתרת, ויוכלו לראות את חסד ה’ בעיני בשר ★

'הפעם אודה את ה'

כתיב (כט, לה) 'ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה ותעמוד מלדת'.
ופרש"י 'הפעם אודה – שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות'.

מדוע לא הודתה לאה על ראובן שמעון ולוי

מלשון רש"י 'מעתה יש לי להודות' משמע, שעל מה שקיבלה עד עתה את ג' השבטים ראובן שמעון ולוי, לא היה ללאה על מה להודות, ועל כן לא הודתה עד לידת יהודה לפי שקיבלה עתה יותר מחלקה, ועל כך הודתה ואמרה 'מעתה יש לי להודות', והדבר צ"ע וכי זכות זו של העמדת ג' שבטים מישראל, אינה מחסד ה' שהעניק לה במתנה את אותם ג' השבטים, ועוד מהו הביאור במה שאמרה 'שנטלתי יותר מ'חלקי', וכי חלקה הוא, ומי יכול לומר שמגיע לו מאומה, והלא אפילו רחל אחותה לא זכתה ב'חלקה', שהרי היא זכתה רק בשני שבטים, ואף עליהם היתה צריכה להתענות עד שאמרה ליעקב אבינו 'מתה אנוכי', והיאך לא ראתה לאה את החסד הגדול שנעשה עמה עש שחשבה שהוא חלקה ולא ראתה צורך להודות, אתמהה.

מיום שנברא העולם לא הודה אדם לה עד שבאתה לאה והודתו

עוד צ"ע על מה שאמרו חז"ל בברכות (ז:): 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר (בראשית כט, לה) הפעם אודה את ה'.

וקשה הרי להדיא אמרו חז"ל (ב"ר כב, יג) 'עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה', א"ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו'. נמצא שלא רק שמצינו שהיה אדם שהודה לה', אלא אדם הראשון עצמו כבר הודה לה'.

וכן מצינו שנח הודה לה' וכדאיתא במד"ר (בראשית לד, א) 'הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי (תהלים קמב, ח), הוציאה ממסגר נפשי זה נח שהיה סגור בתיבה י"ב חדש, להודות את שמך, לתת הודיה לשמך'.

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ב

עוד מצינו שאליעזר עבד אברהם הודה לה', וכדכתיב להדיא בפרשת חיי שרה (כד, כו-כז) 'ויקוד האיש וישתחו לה'.
ויאמר ברוך ה' אלוקי אדוני אברהם וגו'. והיאך אמר רשב"י שלא היה הראשונה להודות לה'.

מדוע קראת 'יהודה' ולא 'אודה'

עוד יש לעיין מדוע לא קראה לאה את שמו של יהודה 'אודה', וכמו שאמרה הפעם אודה את ה', ואף אמנם שבתוך השם 'יהודה' יש גם ענין של הודאה, אך בשם 'אודה' משתמע יותר לשון הודאה והוא הביטוי שבו בחרה לאה, ומדוע אם כן לא קראה לו כך.

עוד יל"ע מדוע נאמר 'ותעמוד מלדת', הרי מצינו להדיא שאח"כ ילדה לאה את יששכר את זבולון וגם את דינה, ועוד יותר מזה מצינו בפסיקתא (זוטרטא ויצא) 'בשנה הרביעית ילדה את יהודה, וכו', ונתעברה גם לאה עוד בשנה ההוא, וילדה את יששכר. נמצינו למדים כי באותה שנה עצמה ילדה את יהודה ואת יששכר, והיאך אפשר לומר 'ותעמוד מלדת'. והלא כל אשה עומדת מלדת עד שיוולדת שוב.

הודאה הוא על מה שהיה נראה לא טוב

ונראה לפרש את כל הנ"ל עפ"י יסוד גדול שנתנבאו בו שני נביאים בסגנון אחד, והם מרן השפת אמת זיע"א ומרן הבית הלוי זצ"ל.

נפתח בדברי השפת אמת (חנוכה תרל"א ד"ה ענין הלל) 'ענין הלל והודאה וכו' יראה לפרש כי לשון הודאה הוא על מה שהיה נראה לא טוב, והאדם מודה שהוא טוב וחסד, והנה כתיב אודה ה' בכל לבב - פירוש בשני יצריך, אם כן נראה כי הודיה הוא אחר התיקון, שהאדם גבר על היצה"ר ולא נדבק בעוה"ז, אף שהיה לו כמה נסיונות, ואז מודה גם על הנסיון שהיה צר לו אז מודה עתה. כענין אודך כי עניתני, שרואה למפרע שזה היה חסד עליון. וכו', וכן בנס דחנוכה שגברו על היונים יש הלל על גוף הנס וההצלחה, וגם נס הנרות שכל זה חסד נגלה. והודאה הוא על כל הגלות יון שאחר שגברו והרויחו, עי"ז נתגלה שכל הגלות היה לטובה, כדי לדחות בחינת מלכות יון לגמרי, להיות תיקון הכולל לדחות ד' מלכיות לברר כי לה' המלוכה כנ"ל'.

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ג

וכן מצינו לשפת אמת בחידושיו על הש"ס, שכתב על דברי הגמרא במסכת שבת (י:), 'תנו רבנן מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה בן חזקיה וסיעתו, שהיו מחבבין את הצרות'. וזה לשונו שם 'שהיו מחבבין את הצרות, נראה לפרש מדעשו שמחה כשנגאלו, איכא ראייה שמחבבין את הצרות, דלכאורה הא יצא שכר הגאולה בהפסידו, שנצטערו בשעת הצרה, ומדעשו שמחה כשנגאלו, על כרחך מוכח שהיה חביב להם שניהם הצרה והגאולה ממנה'.

אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם

ובאותו סגנון נתנבא גם מרן הבית הלוי זלה"ה בפרשת בשלח, וזה לשונו 'מי שהוא בצער חלילה, והקב"ה עוזרו ומצילו, ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשה לו, יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרבה. אם עיקר שמחתו של האדם, ומה שמשבח לשמו יתברך הוא רק עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער, הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאילו לא היה לו צער מקודם, ועיקר שמחתו הוא רק על ההצלה, ולא על הצער שמקודם, דבו לא ישמח כלל. אבל השירה שאמרו משה וישראל אז, לא היה עיקר שמחתם על זה שניצולו מיד המצריים, רק עיקר שמחתם היה על זה שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך, ועל ידי הצלתם ממצריים נתפרסם שמו, וכו', וא"כ הרי השירה נאמרה גם על השיעבוד הקודם כמו על הגאולה, דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה, ושמחו בהשיעבוד הקודם כמו בהגאולה של עתה. וכו', וזהו שאמר הכתוב בתהלים (קית, כא) אודך כי עניתני ותהי לי לישועה, כי אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם, דע"ז באה לי לישועה, ונתקדש שמך ברבים על ידי, ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם כאחד טובים'.

מדברי שניהם נמצינו למדים יסוד גדול עצום ונורא בדרכי ההודאה, שיש הודאה פשוטה שהיא הודאה על הטוב שנעשה, אבל יש גם הודאה על הצרה עצמה, והאדם המאמין שיודע שהצרה עצמה נעשתה לטובתו, הוא מודה עליה, מעתה אחר היסוד הנפלא הזה נוכל לחזור ולבאר את דברי רש"י, וכדלהלן.

לאה הודתה בתחילה על הטוב ולא על הרע

לאה אמרה הפעם אודה את ה', וכמו שפירש רש"י מעתה יש לי להודות, והקשינו מדוע עד עתה לא הודתה, ומדוע אמר רשב"י שמעולם לא הודה אדם בעולם עד שבאה לאה, הנה הביאור בזה הוא, שאין ספק שלאה באמת

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ד

הודתה על כל ילד וילד שנולד לה, ובוודאי שידעה שמחסד ה' הוא שזכתה לג' שבטים אלו, וידעה היטב שאחותה רחל לא קיבלה את חלקה היא, ועל כן פשיטא שלא כן הודתה על כך בכל ליבה, אך ההודאה הזו לא היתה הודאה על הצרה, אלא הודאה על הטובה, וזו גם היתה הודאתם של אדם הראשון, נח, ואליעזר, שאע"פ שבאמת הודו לה' בכל ליבם על הטובה שנעשתה עמהם, אך הם לא הודו על הצרה אלא על הטובות שנעשו עמם.

אולם כאשר זכתה לאה וקיבלה גם את יהודה, הבינה לאה שכל זכייתה ביהודה ובאחיו שקדמו לו, היו מחמת רוב הצרות שעברה, ואז נתעוררה להודות על כל הצרות שעברה, כי אז הבינה שרק מחמת רוב הצרות זכתה להעמיד את השבטים הקדושים הללו.

מסכת צרותיה של לאה

והנה על מנת להבין גודל ענין זה של הודאת לאה על הסבל והייסורים, צריך להתבונן בחייה של לאה ולהיווכח לדעת שאמנו הצדקת לאה, כבר מקטנותה סבלה סבל רב וייסורים שאין לשער ואין לתאר, ייסוריה התחילו בשעה שאמרו לה שהיא עתידה להינשא לעשיו, וכדאיתא במסכת בבא בתרא (קכג.) 'שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים, שני בנים יש לה לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת, גדול מה מעשיו - איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשיו - איש תם יושב אוהלים, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה'. כך התייסרה הילדה הקטנה הזו בייסורי נפש גדולים אלו, בIODעה שהיא הולכת להיות שבויה כל חייה בידי חית אדם זו המלסטמת את הבריות, וכך היתה יושבת ובוכה עד שנשרו ריסי עיניה, ומכיוון שאנו יודעים שאין גוזמא בדברי חז"ל הקדושים, - אלא אם כן נאמר כן להדיא, הרי שאנו מקבלים מושג על גודל שברון הלב של לאה, שבכתה כל כך עד שנשרו ריסי עיניה.

וירא ה' כי שנאה לאה¹

והנה מסכת ייסוריה נמשכה גם אחר כך, כאשר לבן אביה החליט לתיתה ליעקב ברמאות, כמה בושת וכלימה כיסו את פניה של לאה בIODעה שהיא אינה רצויה כלל וכלל, והיא נכנסת לחופה כגנב באפילה, כמה חיבוטי נפש עברו עליה כל אותו הלילה של החופה כשידעה עד כמה יצטער יעקב אבינו בבוקר בראותה ש'הנה היא לאה', כמה כעס על מעשה זה שנעשה ברמאות, וכמה ישנאה, וכדכתיב (כט, לא) 'וירא ה' כי שנאה לאה'.

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ה

ועדיין לא תמו ייסוריה של לאה, כי מעשה הרמאות הזה נתפרסם אז בכל העולם, והיו הכל שחים בו, וכדאיתא במדרש רבה (ב"ר ע"א, ב) 'והיו הכל סונטין בה, מפרשי ימים היו סונטין בה, מהלכי דרכים היו סונטין בה, אף הגתיות מאחורי הקורים היו סונטין בה, והיו אומרים לאה זו אין סתרה כגלויה, נראה צדיקת ואינה צדיקת, אילו היתה צדיקת לא היתה מרמה באחותה'.

אחר כל הסבל הנורא והממושך הזה, זכתה לאה בראובן, והיא כל כך קיוותה שלידת ראובן תסיר את שנאת יעקב ממנה, וכמו שאמרה (כ"ט, לב) 'כי עתה יאהבני אישי'. אבל היא עדיין לא זכתה בכך, וכשילדה את שמעון שוב קיוותה ואמרה (ש"ס לב) 'ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה'. וכך גם בלידת לוי קיוותה בכל ליבה שהפעם ישתנה לטוב לב יעקב, ואמרה (ש"ס לד) 'עתה הפעם ילוח אישי אלי'. ולא זכתה לכך, זו היתה מסכת ייסוריה של לאה.

אמנם חשוב להוסיף את דברי בעל הצרור המור, שכתב בפרשתו, כי באמת לא כך היתה מידתו של יעקב אבינו, כי הוא באמת לא שנואה, ולא לא ראתה אלא מהרהורי ליבה לפי, שהיא חשבה שראויה היא לשנאתו, מחמת כניסתה לחופה ברמאות, וזה לשונו 'אחר שילדה ראובן היה מראה לה יעקב אהבה, והיא היתה רואה דברים אחרים נסתרים יורו על שנאתה, וכו', ויעקב היה הולך עמה בתום לבבו, תמצא שאפילו רחל כשקנאה באחותה אמרה תנה לי בנים וכו', שחשבה שיעקב היה חפץ בלאה ולכן נתן לה בנים, וזהו הבה לי בנים (ל, א) כמו שנתת לאחותי'.

כשנולד יהודה הודתה לאה גם על הצרות

והנה כאשר זכתה לאה ונטלה יותר מחלקה, וזכתה ביהודה אמרה 'הפעם אודה את ה'', כי באותה שעה הבינה שדווקא מסכת הצרות והייסורים הם הם שזיכו אותה בהעמדת השבטים הקדושים הללו, והם הם שסייעו לקבל יותר מחלקה, ואז הודתה לאה את ה' על הצרות עצמם, וחיבבה את הצרות, כי כל הצרות וכל הסבל שסבלה כל ימי חייה היו כדאיים לה, שבזכותם תזכה להעמיד את השבטים הק', ועל הודאה שכזו הודאה על הצרות אמר רשב"י שמעולם לא הודה אדם עד שבאתה לאה, כי הודאתה זו של לאה לא היתה הודאה רק על הטובה, אלא הודאה על הרעה על כל שנות הסבל והייסורים.

מעתה נבין היטב שלאה קראה ליהודה בשמו 'יהודה', ולא קראה לו 'אודה', לפי שהשם יהודה מורה על ההודאה על הצרות בדיוקא, זאת על פי מה שניתן להבין מדברי השפת אמת שכתב (ויחי תרנ"ז ד"ה בפסוק יהודה) על השם 'יהודה',

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ו

בזה"ל 'לכן כל השם בו עם אות ד' לומר אשכון את דכא'. ביאור דבריו הנפלאים הוא, שבשמו של 'יהודה' יש את כל אותיות שמו של הקב"ה - י-ה-ו-ה, ונוסף אות ד' בשמו להורות על 'דכא', על בחינות של שפלות ועניות, כלומר ששם 'יהודה' מורה שהקב"ה נמצא עמו בעת נפילתו, ויהודה עצמו מודה להשי"ת גם על ה'דכא' שנכנסה בשמו, לפי שיהודה נקרא על שם ההודאה על הצרה, והודאה זו נמסכה בדמו.

מעתה נוכל להבין את הנאמר 'ותעמוד מלדת', כי באמת אחר לידת יהודה פסק כוחה של לאה מלידה שוב, וכמו שכתב בעל הצרור המור 'ותעמוד מלדת - שמזל הלידה שנסתלקה ממנה'. ואחר כך שב אליה כוח זה מחמת תפילותיה, וחזרה ללדת, ואפשר, שטעם הענין הוא, שהקב"ה רצה לנסות את לאה ולראות אם כאשר ייסוריה מתחדשים שוב, האם גם אז היא תודה על הייסורים, או לאו, ועל כן נתן לה הקב"ה את הנסיון הגדול הזה של 'ותעמוד ללדת' שידעה שאינה יכולה עוד לילד, ולא עמדה גם בנסיון הזה והודתה גם על הצרה הזו שמזל הלידה נסתלק הימנה כי ידעה שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ועל כך זכתה להעמיד עוד ב' שבטים יששכר וזבולון.

לבני ישראל יש את הכוח להודות על הרע

נמצינו למדים מפרשתן שההודאה האמיתית ניתנת על הצרות עצמן, לפי שאנו מאמינים בני מאמינים יודעים, כי כל הצרות לטובתנו הם, וכך כל הצרות וכל הגלויות שעברו על עם ישראל לדורותיו, כולל הגלות האחרונה שאנו שרויים בה, עם כל הרציחות הנוראות שהיו בימי השואה הנוראה, ועם כל הרציחות שיש היום בידי הישמעאלים ימ"ש, אנו מאמינים שכל זה נעשה לטובה, וצריכים להודות על כך, ויש לנו את הכוחות להודות על הצרות הללו, כי כולנו נקראים בשמו של יהודה – יהודים, וכל כוחו של יהודה בא לו בגלל שידע להודות על הצרות, לפי שהאמין שלטובה הם, ואנו בני ישראל מקבלים ממנו את הכוח הזה להתמודד עם כל צרה שלא תבוא, ולידע בעת הצרה עצמה כי בתוך הצרה טמונה הטובה.

ודבר זה הוא הלכה למעשה, הנוגע בכל אדם ואדם באשר הוא, כי אין לך אדם בעולם שאינו סובל, אמנם מידת הסבל משתנית מאדם לאדם, כי יש לך אדם מפונק שבשעה שאין לו את כל הצטרכויותיו הוא מתייסר כל כך, כמו אדם אחר שסובל כשאצבעו נקטעת רח"ל, והקב"ה היודע תעלומות כל לב, נותן לכל אחד ואחד את סבלו המדויק המיוחד לו לטובתו, וידועים הם דברי הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זיע"א שהובאו בספה"ק אמרי אמת מגור שכתב

בה"י שיחות פרשת ויצא תשע"ג קודש ז

(קרח תרע"ו ד"ה ויראו) 'בילדותי שמעתי בשם הרבי ר' בונם ז"ל, באם יניחו יחד החבילות של כל אחד ואחד, יקח כל אחד את חבילתו בחזרה, איתא בחובת הלבבות כל אחד צריך להאמין כי כפי שהשי"ת נוהג עמו כן צריך להיות, ואין עצה אחרת, וממילא אין שום תלונות, כתיב (בראשית כט, לה) הפעם אודה את ה', וכתוב (תהלים קיא, א) אודה ה' בכל לבב, הפירוש להכניס בכל לבות בני ישראל להודות להשי"ת על הכל'. עכלה"ק.

הטוב הנראה והנגלה בעיני בשר ודם

אמנם זה וודאי שצריכין באמת להתפלל על הבריאים שלא יחלו וכדו', ובוודאי שצריך להתפלל על החולים שיתרפאו ושיבטלו מעלינו כל גזירות קשות, אך כאשר הקב"ה מגלגל לפתחנו ענין שכזה, אנו חייבים להאמין באמונה פשוטה שאע"פ שלעינינו נראה הדבר גרוע, מכל מקום לטובה הוא נעשה.

ועתה כשימי החנוכה ממשמשיך ובאין, שכאמור גם הם מורין על חיבוב הצרות, וכדברי השפת אמת הנ"ל שבחנוכה אנו מודים על גלות יון עצמה, הנה יש לנו תוספת כוח להתחזק בעניינים אלו, ונסיים בכי טוב, עם ישראל בכללות ובפרטות סבל כבר די צרות עינויים והשפלות, וכבר הגיע הזמן של 'הראני ה' חסדך', וכמו שפירש בזה בספה"ק דגל מחנה אפרים (פר' וירא) 'בודאי מחויב להאמין שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אך שהחסד הוא בהעלם ואינו נגלה על זה התפלל דוד המלך ע"ה (תהלים פה, ח) הראנו ה' חסדך, היינו שיהיה נגלה לי החסד'. ואי"ה על ידי ההתחזקות בענייני ההודאה, נזכה כולנו לטוב הנראה והנגלה בעיני בשר ודם, אכ"ר.

תורת האדם

צריך להודות על הרעה כשם שמודים על הטובה, כי בתוך הרעה עצמה טמונה הטובה, ויהודה שעל שמו אנו נקראים משפיע את הכוח הזה לכל בר ישראל שיוכל להודות על הרעה, וימי החנוכה שהודו בהם על הרעה מסייעים לכוח זה, וצריך להתפלל 'הראנו ה' חסדך' שנוכל לראות את חסד ה' בעיני בשר.

‡ לעילוי נשמת ‡

נתרם ע"י ידידינו הרה"ח

הרב ר' ראובן ישעיהו סטפסקי שליט"א

לע"נ אמו מרת פסעי בת ר' וואלף ע"ה

ולע"נ אחיו ועלועל שאול בן יוסף עמנואל ז"ל

ולע"נ חמיו עקיבא מרדכי בן יוסף ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

זכותו הפצת התורה תעמוד לתורם הנכבד

שיראה ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו בגשמיות

וברוחניות, בבריות גופא ונהורא מעליא

ומתוך הרחבת הדעת

ולרוב נחת מכל יו"ח לאוי"ט

©

כל הזכויות שמורות

למכון "המאור שבתורה"

שע"י מוסדות טאלנא

ע"ש ר' פסח אליעזר ז"ל ב"ר זלמן יהודה לייב ז"ל קורדיש

התהלך בתום וביושר תמך מכספו בתורה ובלומדיה

שיכתוב מקלטת, האחיות על העורכים בלבד,

הארות והערות, תרומות והנצחות ניתן לפנות

ת.ד. 50322 ירושלים טלפקס 025827541 מייל tolna10@gmail.com